

3. Общий устав Императорских российских университетов 1863 г. – СПб., 1863. – 43 с.

4. ЦДАК, Ф. 707, Оп. 35, Спр. 97 “Переписка с Министерством народного просвещения Советов Киевского и Московского университетов о порядке участия доцентов и других преподавателей в факультетских собраниях”, 1869-1870. – Арк. 1–24.

РОЗГОН В.В.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРІОДИКИ ДОШКІЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Для розвитку педагогічної науки важливе значення має система подання та поширення науково-педагогічних результатів, однією зі складових якої є наукова педагогічна періодика. Вона посідає в цій системі одне з провідних місць: саме їй віддають перевагу науковці-педагоги та освітяни-практики для оприлюднення своїх наукових розробок. Наукова педагогічна періодика забезпечує реципієнтів оперативною інформацією щодо нових розробок в освітянській галузі; надає можливість стежити за проміжними результатами досліджень, які ще тривають, за розвитком педагогічної науки та практики; сприяє впровадженню науково-педагогічних досліджень у широку освітньо-виховну практику, підвищенню теоретичного та професійного рівня як науковців, так і вчителів-практиків, працівників народної освіти тощо. З одного боку, наукові педагогічні періодичні видання розкривають реалії науково-педагогічного життя країни, а з іншого – впливають на процеси, що відбуваються в освітянській сфері в цілому. Тому ми вважаємо, що звернення до вивчення тенденцій розвитку української науково-педагогічної періодики як засобу науково-педагогічної комунікації є вкрай необхідним завданням.

Розвитку науково-педагогічної періодики присвячено чимало наукових праць. Так, І. Нефьодова, З. Полуяктова, У. Яворська досліджують розвиток окремих педагогічних журналів. Особливості становлення та розвитку різних проблем освітньої галузі на сторінках педагогічної періодики розглядають І. Мельник, М. Кухта, А. Говорун (вивчення проблеми виховання); І. Дубінець (дослідження питання просвіти батьків); С. Лаба (розкриття втілення ідей української національної школи); проблеми національної школи на сторінках непедагогічної преси були предметом аналізу І. Зайченка та інших.

Мета статті – проаналізувати тенденції розвитку українських наукових педагогічних періодичних видань дошкільного спрямування на початку ХХ ст.

Перші періодичні видання на Україні з’явилися на початку ХІХ ст. Вони свідчили про піднесення громадської думки, зростання культурних потреб тодішнього суспільства. Саме цей період соціально-економічного й культурного розвитку України був передумовою зародження української періодики. Ці ви-

дання за своїм духом були виявом опозиційних настроїв, хоча тож пристосовувалися до цензурних обмежень.

Під впливом революційних подій у Росії 1905 р. на західноукраїнських землях активізується громадська думка, зростає прагнення вчителів мати свою пресу. Як наслідок, на Західній Україні створюються періодичні педагогічні видання. До них належать: журнал “Промінь” (1904–1907) – суспільно-науковий орган русько-українського учительства на Буковині; журнал “Наше слово” (1907–1908); педагогічний журнал “Луна” (1907) – незалежний орган українського вчительства; педагогічний журнал “Прапор” (1908–1912); педагогічний журнал “Каменярі” (1909–1914) – орган “Вільної організації українського вчительства на Буковині”; “Наша школа” (1909–1916) – науково-педагогічний журнал, орган товариства “Учительська громада” (1909–1911) та орган товариства імені Сковороди у Чернівцях (1911–1916); “Український учитель” (1911–1912) – становий орган народного вчительства на Галичині, з педагогічним додатком “Рідна школа”.

Серед дореволюційних періодичних педагогічних видань на Україні певне місце належить українському педагогічному журналу “Світло” (1910-1914), що видавався в м. Києві для сім’ї й школи. У першому номері за вересень 1910 р. у передмові “Наші завдання” редакція так визначала місце свого журналу:

- усіма заходами сприяти розвитку народної освіти, розробляти теоретичні й практичні питання дошкільного, шкільного, позашкільного й сімейного виховання;
- висвітлювати освітні потреби українського народу, пропагуючи серед громадянства рідну мову;
- задовольняти освітні потреби українського учительства [5, с. 7].

У журналі друкували змістовні науково-педагогічні та публіцистичні статті й матеріали, які розкривали реальний стан тогочасної школи, освіти, навчання та виховання в Україні; аналізували роботу земських, церковнопарафіяльних та інших шкіл, різноманітних освітніх з’їздів і курсів, розглядали проблеми освіти дорослих, характеризувалися ідеї й погляди Б. Грінченка, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Л. Толстого, М. Драгоманова, М. Коцюбинського, М. Пирогова, М. Сумцова, П. Житецького, Я.А. Коменського. Готуючи ґрунт для рідної школи [4, с. 124], редакція часопису друкувала теоретичні концепції й практичні зразки дошкільних та шкільних закладів, які існували в деяких країнах Європи, Азії й Америки.

Особливе місце серед усього загалу науково-педагогічної періодики ХХ ст. посідав і має й дотепер науково-педагогічний журнал “Рідна школа” (“Радянська школа”). Він був започаткований ще в 1922 р. в Харкові Колегією наркомату України; уперше був надрукований російською мовою під назвою “Путь просвещения”. Через рік він уже видавався двома мовами: українською – з назвою “Шлях освіти” та російською – з назвою “Путь просвещения”. Почи-

наючи з 1926 р., журнал став виключно україномовним, і його назву змінено на “Комуністична освіта”, під цією назвою він виходив до 1941 р. Видання було відновлено в 1945 р. під назвою “Радянська школа”, у 1991 р. назву змінено на “Рідна школа” [1, с. 154].

На початку ХХ ст. особливо помітну роль у поширенні та втіленні в життя просвітницьких ідей у галузі дошкільного виховання відіграли просвітницька діяльність та виступи в тогочасній пресі В. Зеньківського, М. Корфа, С. Русової, І. Сікорського, В. Фльорова, подружжя Лубенців та ін. Вони схвально ставилися до створення дитячих садків, виступали з пропозиціями ввести дошкільне виховання як першу ланку в загальну систему народної освіти й виділити для цього належні державні кошти.

Створенню такої освітньо-виховної практики значну увагу приділяло Київське товариство народних дитячих садків, організоване 1902 р. під керівництвом Н. Лубенець та за підтримки її чоловіка – відомого педагога Т. Лубенця. Від 1911 р. (до 1917 р. включно) в Києві починає виходити перший в Україні журнал “Дошкольное воспитание”, по дев’ять номерів якого читачі отримували щороку. Основним призначенням видання було поширення ідей дошкільного виховання, пропагування діяльності створених в Україні дошкільних закладів, акцентування уваги батьків, педагогів та лікарів на важливому періоді в розвитку особистості – дошкільному дитинстві.

Структура журналу передбачала ґрунтовне розкриття ролі дошкільного виховання взагалі та суспільного дошкільного виховання зокрема, обґрунтування його необхідності, мети й завдань. У кожному номері обов’язково йшлося про зміст і методи роботи з дітьми щодо їхнього фізичного розвитку, морального, розумового, естетичного виховання. Компетентні поради давали лікарі, психологи, педагоги. Широка громадсько-політична діяльність київського педагогічного часопису “Дошкольное воспитание” сприяла поширенню в Україні ідей суспільного дошкільного виховання, оприлюдненню даних експериментальної психології та педагогіки, теорії й практики дитячого садка, популяризації кращих педагогічних систем та виховного досвіду в інших країнах світу.

Загалом можна стверджувати: видання цього фахового журналу на початку ХХ ст. було значним педагогічним явищем в Україні і свідчить про те, що сам час поставив питання щодо необхідності нових підходів до дошкільного дитинства. Можна констатувати також, що пропаговані тоді ідеї актуальні й нині, на початку ХХІ ст., а чимало з них і досі потребують свого втілення [3, с. 119].

В 1917 р. після перемоги Жовтня влада ні на мить не забуває про дітей. Вона ставить питання про необхідність організувати в країні дошкільну освіту. У вересні 1918 р. в Петрограді відкривається перший у світі вищий навчальний заклад з дошкільного виховання. У 1919 р. з ініціативи Н.К. Крупської починає функціонувати Академія комуністичного виховання, а в ній – дошкільне відділення.

Особливого розмаху набуває розвиток суспільного дошкільного виховання в кінці 20-х – на початку 30-х рр. у зв'язку з індустріалізацією країни та колективізацією. Розширення мережі дитячих садків, збільшення кількості дітей у них ставили перед дошкільними працівниками завдання значного поліпшення якості педагогічної роботи, систематичного узагальнення кращого набутку, обговорення методичних питань. Назріла необхідність мати друкований орган для надання практичної допомоги працівникам дошкільних навчальних закладів. Так, у 1931 р. у м. Харкові випускається педагогічний журнал дошкільного спрямування “За комуністичне виховання дошкільника”. Під цією назвою він виходив у 1931–1941 рр. у Харкові, а з 1951 р. з назвою – “Дошкільне виховання” – у Києві.

Перший номер журналу для працівників суспільного дошкільного виховання нашої республіки вийшов як орган Народного комісаріату освіти УРСР у травні-червні 1931 р. в м. Харкові. Метою цього друкованого органу було мобілізувати увагу пролетарської суспільності навколо питань дошкільного виховання; втілення марксистсько-ленінської теорії в дошкільну практику. Друкувався журнал один раз на місяць з орієнтовним накладом 2850 примірників. Він мав такі головні розділи: “Загальний відділ”, “Теорія та практика дошкільного виховання”, “Педагогізація населення”, “Обмін досвідом”, “Досвід з міст”, “Підготовка кадрів”, “Хроніка”, “Бібліографія”.

У журналі було приділено значну увагу розкриттю новітніх західноєвропейських педагогічних систем у галузі дошкільного виховання. Друкувалися фрагменти з творів М. Монтесорі, О. Декролі, П. Кергомар, Ф. Фребеля; вміщувалася інформація про наукові конференції в країні та за кордоном. У журналі висвітлювалася діяльність першого в Україні вищого педагогічного закладу – Фребелівського педагогічного інституту (1907–1919 рр.), друкували статті про його викладачів – Н. Лубенець, С. Русову, керівників – В. Зеньківського, В. Фльорову, І. Сікорського. Журнал надавав також допомогу батькам з проблем сімейного виховання. Друкувалися статті російських педагогів Є. Тихеевої, К. Вентцеля, Л. Чулицької, Ю. Аркіна та ін. Давалися конкретні поради щодо правильного підходу до виховання малят, а також необхідні практичні матеріали: описи ігор та занять, художні твори для читання, викрійки виробів тощо.

Дошкільні працівники 1930-х рр. мали змогу через журнал “Дошкільне виховання” знайомитися з кращими зразками дитячої художньої літератури; рекомендаціями щодо відзначення в дитячих садках революційних свят. Серед авторів довоєнних публікацій журналу: В. Сосюра, Л. Квітко, М. Рильський, Н. Забіла, О. Іваненко, а згодом: М. Познанської, М. Стельмаха, П. Воронька, Т. Коломієць. Чимало місця в ньому традиційно відводиться працям науковців – психологів і педагогів, а також лікарів, вихователів-практиків.

Загалом журнал відіграв важливу роль у становленні й зміцненні суспільного дошкільного виховання в республіці, теоретичній і практичній підготовці

спеціалістів. На сторінках видання друкувалися статті на актуальні теми політичного й культурного життя країни, велася гостра боротьба з антинауковими течіями за утвердження марксистсько-ленінської теорії та практики комуністичного виховання підростаючого покоління [2, с. 92].

Відзначимо, що на сторінках українських педагогічних журналів друкувалися статті, повідомлення не лише українських учених-педагогів та освітян-практиків; досвідом науково-педагогічної роботи ділилися відомі вчені, методисти, передові вчителі інших республік і держав. Завдяки цьому українська наукова педагогічна періодика відіграла помітну роль у налагодженні наукових контактів між українськими вченими та їх колегами з інших держав і союзних республік, що сприяло розвитку міжнародних комунікацій.

Висновки. Отже, проаналізувавши розвиток української науково-педагогічної періодики початку ХХ ст., можемо зробити ряд висновків. Цей час характеризується зародженням та розвитком кращих часописів дошкільного спрямування, зокрема “Радянська школа”, “Дошкільне виховання” та “Дошкольное воспитание”. Аналіз структури та змісту часописів засвідчив, що українська наукова педагогічна періодика ХХ ст. виконувала функцію науково-методичного забезпечення освіти. Її можна вважати потужним джерелом як наукової (теоретичної), так і методичної інформації педагогічного спрямування. Завдяки цьому вчасно відбувалося інформування освітян про нові експериментальні педагогічні дослідження, нові підходи та методики навчання й виховання молодого покоління в Українській РСР.

Перспективними напрямками подальших досліджень ми вбачаємо поглиблений аналіз змісту публікацій провідних науково-педагогічних періодичних видань 30–50-х рр. ХХ ст. з метою врахування їх особливостей під час формування змісту сучасних періодичних педагогічних видань.

Література

1. Василькова М.М. Радянська школа / М.М. Василькова // УСЭ. – К., 1983. – Т. 9. – С. 154.
2. “Дошкільному вихованню” – 50 // Рад. шк. – 1981. – № 6. – С. 92–93.
3. Присяжнюк К.Ф. Дожовтнева українська педагогічна преса / К.Ф. Присяжнюк // Педагогіка. – 1968. – Вип. 7. – С. 117–135.
4. Степанова Т.М. Еволюція змісту дошкільної освіти у другій половині ХХ століття : монографія / Т.М. Степанова. – К. : Слово, 2010. – 184 с.
5. Тростянская Г. История развития общественного дошкольного воспитания в документах / Г. Тростянская // Дошкольное воспитание. – 1987. – № 11. – С. 6–13.